

KISALTMALARIN YAZIMI

Kısaltma; bir kelimenin, terimin veya özel adın, içerdği harflerden biri veya birkaçı ile daha kısa olarak ifade edilmesi ve simgeleştirilmesidir. Kısaltmalarla ilgili kurallar şunlardır:

Kuruluş, ülke, kitap, dergi ve yön adlarının kısaltmaları her kelimenin ilk harfinin büyük olarak yazılmasıyla yapılır.

- **Örnek:** TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), TDK (Türk Dil Kurumu), ABD (Amerika Birleşik Devletleri); KB (Kutadgu Bilig); TD (Türk Dili), TK (Türk Kültürü) B (batı), D (doğu); GB (güneybatı), GD (güneydoğu) vb.

Ancak bazen kelimelerin, özellikle son kelimenin birkaç harfinin kısaltmaya alındığı da görülür. Bazen de aradaki kelimelerden hiç harf alınmadığı olur. Bu tür kısaltmalarda, kısaltmanın akılda kalabilmesi için yeni bir kelime oluşturma amacı güdülür.

- **Örnek:** BOTAS (Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi), İLESAM (İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği), TÖMER (Türkçe Öğretim Merkezi) vb.

Gelenekleşmiş olan T.C. (Türkiye Cumhuriyeti) ve T. (Türkçe) kısaltmalarının dışında büyük harflerle yapılan kısaltmalarda nokta kullanılmaz.

Ölçü birimlerinin uluslararası kısaltmaları kullanılır.

- **Örnek:** m (metre), mm (milimetre), cm (santimetre), km (kilometre), g (gram), kg (kilogram), l (litre), hl (hektolitreye), mg (miligram), m² (metrekare), cm² (santimetrekare) vb.

Kuruluş, kitap, dergi ve yön adlarıyla ölçülerin dışında kalan kelime veya kelime gruplarının kısaltılmasında, ilk harfle birlikte kelimeyi oluşturan temel harfler dikkate alınır. Kısaltılan kelime veya kelime grubu; özel ad, ünvan veya rütbe ise ilk harf büyük; cins isim ise ilk harf küçük olur.

- **Örnek:** Alm. (Almanca), Kocatepe Mah. (Kocatepe Mahallesi (Kocatepe Mahallesi), Güniz Sok. (Güniz Sokağı), Prof. (Profesör), Dr. (Doktor), Av. (Avukat), Alb. (Albay), Gen. (General); sf. (sıfat), haz. (hazırlayan), çev. (çeviren), ed. (edebiyat), fiz. (fizik), kim. (kimya) vb.

Küçük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde kelimenin okunuşu esas alınır.

- **Örnek:** cm'yi, kg'dan, mm'den vb.

Büyük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde ise kısaltmanın son harfinin okunuşu esas alınır.

- **Örnek:** BDT'ye, TDK'den, THY'de, TRT'den, TL'nin vb. Ancak kısaltması büyük harflerle yapıldığı hâlde bir kelime gibi okunan kısaltmalara getirilen eklerde kısaltmanın okunuşu esas alınır.
- **Örnek:** ASELSAN'da, BOTAS'ın, NATO'dan, UNESCO'ya vb.

Sonunda nokta bulunan kısaltmalarla üs işaretli kısaltmalara gelen ekler kesmeyle ayrılmaz. Bu tür kısaltmalarda ek noktadan ve üs işaretinden sonra, kelimenin veya üs işaretinin okunuşuna uygun olarak yazılır.

- **Örnek:** vb.leri, Alm.dan, İng.yi; cm'e (santimetreküpe), m²ye (metrekareye), 64ten (altı üssü dörtten) vb.

Sert ünsüzle biten kısaltmalar, ek aldıkları zaman okunuşta sert ses yumuşatılmaz.

- **Örnek:** AGİK'in (AGİĞ'in değil), CMUK'un (CMUĞ'un değil), RTÜK'e (RTÜĞ'e değil), TÜBİTAK'ın (TÜBİTAĞ'ın değil) vb.

Ancak birlik kelimesiyle yapılan kısaltmalarda söyleyişte k'nin yumuşatılması normaldir.

- **Örnek:** ÇUKOBİRLİK'e (söylenişi ÇUKOBİRLİĞE), FİSKOBİRLİK'in (söylenişi FİSKOBİRLİĞİN) vb.

BİRLEŞİK KELİMELER

Ayrı Yazılan Birleşik Kelimeler

Etmek, edilmek, eylemek, olmak, olunmak yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiiller, ilk kelimesinde herhangi bir ses düşmesi veya türemesine uğramazsa ayrı yazılır.

- **Örnek:** alt etmek, arz etmek, azat etmek, dans etmek, var olmak, yok olmak vb.

Birleşme sırasında kelimelerinden hiçbiri veya ikinci kelimesi anlam değişikliğine uğramayan birleşik kelimeler **ayrı** yazılır.

a. Hayvan türlerinden birinin adıyla kurulanlar: ada balığı, ateş balığı; ardıç kuşu, arı kuşu; ağustos böceği, ateş böceği; at sineği; su yılanı; Ankara keçisi, dağ keçisi; tarla faresi; Beç tavuğu; ada tavşanı; şeytan örümceği; bal arısı; Pekin ördeği; Ankara kedisi; Afrika domuzu vb.

b. Bitki türlerinden birinin adıyla kurulanlar: ayrık otu, çörek otu; ateş çiçeği, çuha çiçeği; avize ağacı; meyan kökü; yer elması; deve diken; kuş üzümü; çakal armudu; at kestanesi; can eriği; kuzu mantarı; şeker kamışı; dağ nanesi; Japon gülü; Antep fıstığı; sırık fasulyesi; Amerikan bademi; Afrika menekşesi; kuzu sarmaşığı; kavak inciri; kayısı kurusu; kaya sarımsağı; şeker pancarı vb.

DİKKAT

Çiçek dışında anlamlar taşıyan baklaçiçeği (renk), narçiçeği (renk), suçiçeği (hastalık); ot dışında anlamlar taşıyan ağızotu (barut), sıçanotu (arsenik); ses düşmesine uğramış olan çöreotu ve yazımı gelenekleşmiş olan semizotu, dereotu bitişik yazılır.

c. Nesne, eşya ve alet adlarından biriyle kurulan birleşik kelimeler: alçı taşı, çakmak taşı; buzul taş; arap sabunu; kahve değirmeni; su dolabı; oturma odası; duvar takvimi; yemek masası; itfaiye aracı; masa örtüsü; okuma kitabı; Frenk gömleği, İngiliz anahtarı; alt geçit; dolma kalem, dönme dolap, toplu iğne, vurmali çalgılar, yapma çiçek; nane ruhu, tuz ruhu vb.

ç. Yol ve ulaşım ile ilgili birleşik kelimeler: Arnavut kaldırımı; çevre yolu, deniz yolu, hava yolu, kara yolu, keçi yolu; köprü yol vb.

d. Durum, olgu ve olay bildiren sözlerden biriyle kurulan birleşik kelimeler: açık oturma, açık öğretim, ana dili, Ay tutulması, baş ağrısı (hastalık), baş belası, çözüm yolu, iş birliği, yer çekimi vb.

e. Bilim ve bilgi sözleriyle kurulan birleşik kelimeler: anlam bilimi, dil bilimi; dil bilgisi, ses bilgisi vb.

f. Yuvar ve küre sözleriyle kurulan birleşik kelimeler: göz yuvarı, renk yuvarı; hava küre, yarım küre vb.

g. Yiyecek, içecek adlarından biriyle kurulan birleşik kelimeler: bohça böreği; kuyruk yağı; maden suyu; tulum peyniri; tas kebabı; İnegöl köftesi; ezogelin çorbası; irmik helvası; acı badem kurabiyesi vb.

ğ. Gök cisimleri: Çoban Yıldızı; gök taşı vb.

h. Organ veya organ yerine geçen sözlerden biriyle kurulan birleşik kelimeler: patlak göz; aşık kemiği; serçe parmak; süt dişi; kuyruk sokumu, safra kesesi; takma diş; ekşi surat vb.

ı. Benzetme yoluyla insanın bir niteliğini anlatmak üzere bitki, hayvan ve nesne adlarıyla kurulan birleşik kelimeler: çetin ceviz, çöpsüz üzüm; eski toprak, demir yumruk, kuru kemik vb.

i. Zamanla ilgili birleşik kelimeler: bağ bozumu, gece yarısı, gün ortası, hafta sonu vb.

-r / -ar / -er, -maz / -mez ve -an / -en sıfat-fiil ekleriyle kurulan sıfat tamlaması yapısındaki birleşik kelimeler ayrı yazılır.

- **Örnek:** bakar kör, çalar saat, güler yüz, koşar adım, yazar kasa; çıkmaz sokak, görünmez kaza, tükenmez kalem; uçan daire vb.

Renk sözü veya renklerden birinin adıyla kurulmuş isim tamlaması yapısındaki renk adları ayrı yazılır.

- **Örnek:** bal rengi, duman rengi, gümüş rengi; ateş kırmızısı, boncuk mavisi, limon sarısı vb.

Rengin tonunu belirtmek üzere renkten önce kullanılan sıfatlar ayrı yazılır.

- **Örnek:** açık mavi, açık yeşil, kara sarı, kirli sarı, koyu mavi, koyu yeşil vb.

.

Yer adlarında kullanılan batı, doğu, güney, kuzey, güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu, aşağı, yukarı, orta, iç, yakın, uzak kelimeleri ayrı yazılır.

- **Örnek:** Batı Trakya, Doğu Anadolu, Güney Kutbu, Kuzey Amerika, Aşağı Ayrancı, Orta Asya, Uzak Doğu vb.

Kişi adlarından oluşmuş mahalle, bulvar, cadde, sokak, ilçe, köy vb. yer ve kuruluş adlarında, sondaki ünvanlar hariç şahıs adları ayrı yazılır.

- **Örnek:** Yunus Emre Mahallesi; Gazi Mustafa Kemal Bulvarı; Nene Hatun Caddesi; Fevzi Çakmak Sokağı; Koca Mustafapaşa; Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Sütçü İmam Üniversitesi vb.

Dış, iç, sıra sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır.

- **Örnek:** ahlak dışı, yasa dışı; ceviz içi, hafta içi, yurt içi; akli sıra vb.

Somut olarak yer belirten alt ve üst sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır.

- **Örnek:** deri altı, su altı, toprak altı, yer altı (yüzey); böbrek üstü bezi, tepe üstü (en yüksek nokta) vb.

Alt, üst, ana, ön, art, arka, yan, karşı, iç, dış, orta, büyük, küçük, sağ, sol, peşin, bir, iki, tek, çok, çift sözlerinin başa getirilmesiyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır.

- **Örnek:** alt yazı; üst kat; ana dili; ön söz, ön yargı; art niyet; ; yan etki; karşı görüş; iç tüzük; dış borç; orta kulak, orta oyunu; sağ açık, sağ bek ; peşin hüküm vb.

Bitişik Yazılan Birleşik Kelimeler

Belirtisiz isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, isnat grupları, birleşik fiiller, ikilemeler, kısaltma grupları ve kalıplaşmış çekimli fiillerden oluşan ifadeler yeni bir kavramı karşıladıklarında birleşik kelime olurlar. Birleşik kelimeler belirli kurallar çerçevesinde bitişik veya ayrı olarak yazılır.

Birleşik kelimeler aşağıdaki durumlarda bitişik yazılırlar:

Ses düşmesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır..

- **Örnek:** birbiri (< biri biri), kaynana (< kayın ana), kaynata (< kayın ata), nasıl (< ne asıl), niçin (< ne için), pazartesi (< pazar ertesi), sütlaç (< sütlu aş) vb.

Özgün biçimleri tek heceli bazı Arapça kökenli kelimeler etmek, edilmek, eylemek, olmak, olunmak yardımcı fiilleriyle birleşirken ses düşmesine, ses değişmesine veya ses türemesine uğradıklarında bitişik yazılır.

- **Örnek:** emretmek, menolunmak, cemetmek, kaybolmak; darbetmek, dercetmek, hamdetmek; affetmek, hissetmek, reddetmek vb.

Kelimelerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır.

a. Bitki adları: keçiboyunuzu, kuşburnu, turnagagası, akşamsefası vb.

b. Hayvan adları: danaburnu (böcek), akbaş (kuş), alabacak (at), yalıçapkını (kuş) vb.

c. Hastalık adları: itdirseği (arpacık), delibaş, karabaş vb.

ç. Alet ve eşya adları: balıkgözü (halka), deveboyun (boru), kargaburnu (alet), kedigözü (lamba) vb.

d. Biçim, tarz, tür, motif vb. adlar: ayıbacağı (yelken biçimi), balıksırtı (desen), civankaşı (nakış), eşeksırtı (çatıbiçimi) vb.

e. Yiyecek adları: kedicili (bisküvi), vezirparmağı (tatlı), bülbülyuvası (tatlı), alinazik (kebab) vb.

f. Oyun adları: beştaş, dokuztaş, üçtaş vb.

g. Gök cisimlerinin adları: Altıkardeş (yıldız kümesi), Büyükay (yıldız kümesi), Demirkazık (yıldız) vb.

ğ. Renk adları: baklaçiçeği, balköpüğü, camgöbeği, devetüyü, fildişi, güllurusu, kavuniçi, narçiçeği, ördekbaşı, ördekga-gası, tavşanağzı, tavşankanı, turnagözü, vapurdumanı, vişneçürüğü, yavruağzı vb.

h. Oğlu, kızı sözleri: çapanoğlu, eloğlu, hinoğlunun, elkızı vb.

-a, -e, -i, -ü zarf-fiil ekleriyle bilmek, vermek, kalmak, durmak, gelmek ve yazmak fiilleriyle yapılan tasvirî fiiller bitişik yazılır.

- **Örnek:** düşünebilmek; gülüvermek; uyuyakalmak; gidedurmak; çıkagelmek; düşeyazmak vb.

Bir veya iki ögesi emir kipiyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır.

- **Örnek:** ateşkes, çalçene, unutmabeni; çekyat, kapkaç, örtbas, seçal, tutkal, veryansın, yapboz vb.

-an/-en, -r/-ar/-er/-ır/-ir, -maz/-mez ve -mış/-miş sıfat-fiil ekleriyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır..

- **Örnek:** alaybozan, cankurtaran, çöpçatan, dalgakıran; barışsever, basınçölçer, değerbilmez; çokbilmiş vb.

İkinci kelimesi -dı (-di / -du / -dü, -tı / -ti / -tu / -tü) kalıplaşmış belirli geçmiş zaman ekleriyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.

- **Örnek:** çitkırıldım, gecekondu, hünkârbeğendi, imambayıldı, şıpsevdi vb.

Her iki kelimesi de -dı (-di / -du / -dü, -tı / -ti / -tu / -tü) belirli geçmiş zaman veya -r /-ar /-er geniş zaman eklerini almış ve kalıplaşmış bulunan birleşik kelimeler bitişik yazılır.

- **Örnek:** dedikodu, kaptıkaçtı; biçerdöver, konargöçer, okuryazar, uyurgezer vb.

Somut olarak yer bildirmeyen alt, üst ve üzeri sözlerinin sona getirilmesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.

- **Örnek:** ayakaltı, bilinçaltı, gözaltı (gözetim); ayaküstü, olağanüstü, suçüstü; akşamüzeri vb.

İki veya daha çok kelimeden oluşmuş il, ilçe, semt vb. yer adları bitişik yazılır.

- **Örnek:** Çanakkale, Gümüşhane; Pınarbaşı; Beşiktaş vb.

Şehir, köy, mahalle, dağ, tepe, deniz, göl, ırmak, su, çay vb. kelimelerle kurulmuş sıfat tamlaması ve belirtisiz isim tamlaması kalıbındaki yer adları bitişik yazılır.

- **Örnek:** Akşehir; Batıkent; Çengelköy; Yenimahalle; Uludağ; Akdeniz; Acıgöl; Kızılırmak; İncesu vb.

Ara yönleri belirten kelimeler bitişik yazılır.

- **Örnek:** güneybatı, kuzeydoğu

Dilimizde her iki ögesi de asıl anlamını koruduğu hâlde yaygın bir biçimde gelenekleşmiş olarak bitişik yazılan kelimeler de vardır:

a. Baş sözüyle oluşturulan sıfat tamlamaları: başbakan, başçavuş, başhekim, başkent, başöğretmen, başrol vb.

b. Bir topluluğun yöneticisi anlamındaki başı sözüyle oluşturulan belirtisiz isim tamlamaları: aşçıbaşı, binbaşı, yüzbaşı vb.

c. Ağa, baba, bey, efendi, hanım, nine vb. sözlerle kurulan birleşik kelimeler: beyefendi, hanımefendi vb.

ç. Biraz, birçok, birçoğu, birkaç, birkaçı, birtakım, herhangi, hiçbir, hiçbirisi belirsizlik sıfat ve zamirleri de gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır.

Ev kelimesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.

- **Örnek:** aşevi, bakımevi, huzurevi, orduevi, öğretmenevi vb.

Hane, name, zade kelimeleriyle oluşturulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.

- **Örnek:** dershane, kahvehane, yazıhane; kanunname, seyahatname; amcazade vb.

-zede ile oluşturulmuş birleşik kelimeler bitişik yazılır.

- **Örnek:** depremzede, afetzede, kazazede vb.

Kanunda bitişik geçen veya bitişik olarak tescil ettirilmiş olan kuruluş adları bitişik yazılır.

- **Örnek:** İçişleri, Dışişleri, Genelkurmay, Yükseköğretim Kurulu, Gaziosmanpaşa Üniversitesi vb.

Renk adlarıyla kurulan bitki, hayvan veya hastalık adları bitişik yazılır.

- **Örnek:** karadut; alabalık; bozayı vb.

YAZIMI KARIŞTIRILAN SÖZCÜKLER

Türkçedeki bazı sözcükler okunurken, yazılırken veya konuşulurken yanlışlık yapılabilmektedir. Sözcüklerin yanlış kullanımı dilin ahengini bozmaktadır. Yazımı karıştırılan bazı sözcüklerin doğruları aşağıdaki gibidir.

bozayı	gardırop	güngörmüş	yalıçapkını
tavşankanı	yalnız	not etmek	tutkal
yapboz	kolonya	kara yolu	fark etmek
terk etmek	lakırtı	sanatsever	affetmek
orijinal	yumuşak	bitirivermek	zannetmek
sömeştir	art arda	köpek balığı	kibrit
makine	ağustos böceği	bülbülüvası	kirpik
yanlış	suçiçeği	birtakım(herhangi)	dağ evi
baş başa	aklı sıra	her bir	bilinçaltı
ağır aksak	perhiz	veya	müracaat
herkes	vazgeçmek	ya da	antrenman
birbiri	hiçbir	birçok	egzoz
sabretmek	bugün	pek çok	enstitü
reddetmek	birkaç	herhangi bir	doküman
kaybolmak	bir takım (sayı)	hiçbir şey	entelektüel
kılavuz	bir an	her şey	hoparlör
apaçık	binbir	depremzede	inisiyatif
sırılsıklam	insanoğu	başöğretmen	materyal
güpegündüz	eczane	başhekim	stajyer
affedersiniz	dershane	hafta sonu	vejetaryen
yurt içi	okuryazar	laboratuvar	sezaryen
yer altı	çevrim içi	kravat	tıraş
fizikötesi	maalesef	kitabevi	hemşehri
akşamüstü	kalemıraş	polisevi	huzurevi
aferin	menfaat		